מראי מקומות - קידושין

דף ז.

א. ערב, לאו אע"ג דלא מטי הנאה לידי' קא משעביד נפשי', וכו'

כ' **הריטב"א**, "לאו למימרא דלא מטי לי' שום הנאה, דא"כ במאי משתעבד, אלא לומר דאע"ג דלא מטי לידי' הנאת המעות שהוציא המלוה... אפ"ה משתעבד בהנאה דמטי לי' שהלוה לזה על אמונתו, דהנאה בכל דוכתא חשוב' ככסף". וע' **במחנה אפרים** (רבית י"א) דכ' דדבר זה במח' תלוי', דשי' הריטב"א (וכן דייק מהרמב"ם) היא דההנאה עצמה הוא המעות קידושין, אבל מדוייק מדברי **הטור** דס"ל דהוי כאילו קידשה במעות עצמם שנתן לפלוני. וכ' המחנ"א דלכאו' יהי' נפק"מ בזה מה צריך לומר בשעת קידושין, האם אומר הר"א מקודשת לי במעות אלו שאני נותן לפלוני, או בהנאה זו של ערבות.

וע' בפני יהושע דתמה על השי' דס"ל דמשום הנאה הוא, א"כ למה צריכין להביא הך דערב, הר"ז פשוט בכל מכילתין דיכול לקדשה בהנאה. ולכן פי' באו"א, דכיון שאם לא נתרצית עכשיו היתה צריכה להחזיר לו המנה מטעם ערב ממש, א"כ מה שנפטרה מהמעות ע"י הקידושין הו"ל קידושין גמורים, במעות אלו גופייהו. ואף דהמקדש במלוה אינה מקודשת, כאן הרי הקידושין הוו בהנאת מחילת המלוה. ואף דבמקדש בהנאת מחילת מלוה צריך לומר לה שמקדשה בזה, י"ל דזהו רק במלוה, דמסתמא דעתה על המלוה. אבל כאן, דמעולם לא היה אותו מנה תחת ידה, מסתמא כוונתה על ההנאה שיש לה שאינה צריכה לשלם לו. וע"ע **בשיעורי ר' דוד** (של"א) שכ' שיש ג' צדדים בשעבוד דערב, א) הנאה שהלוה לו על פיו, ב) שנהנה מן ההנאה שנהנה פלוני, ג) הוי כאילו הממון עצמו שהגיע ליד הלוה הגיע לו (כן הביא מהריטב"א בב"מ סט: [ולכאו' צ"ע מהריטב"א כאן]). וע"ש שכ' לתלות בחקירה זו מה שנח' הראשונים באשה שאמרה זרוק מנה לים ואקדש אני לך, דהריטב"א לשיטתו (בסוגיין) ס"ל דמהני, משום דסכ"ס יש לה הנאה במה שעשה רצונו. אבל **הרשב"א** ו**הר"ן** ס"ל דלא מהני, ולכאו' מבואר דס"ל דלא כהריטב"א, אלא כא' מן הפשטים אחרים [ויש לעיי' לפי טעם הפנ"י, דלכאו' אם לא נתרצית להתקדש לו, אף אם אמרה לו לזרוק המנה לים, ונמצא לכאו' דתהי' מקודשת בכה"ג, כדעת הריטב"א]. וע"ש שהק' סתירה בדברי הרשב"א, דבסוגיין משמע דס"ל כהריטב"א, ע"ש מה שביאר בזה.

וע' בקובץ שעורים (מ') שהביא דאם הביאור בדין ערב הוא משום הנאה, א"כ היכא דאמר לו ליתן פרוטה לפלוני, לכאו' הנאתה פחות מש"פ הוא. אלא ששוב הביא ראי' **מתוס'** לקמן (י"ט) דהנאת מחילת מלוה של פרוטה הוא פרוטה (וע' בשיעורי ר' דוד (של"ט) שהק' כעי"ז **מהעילוי ממייצ'יט**, ותי' דההנאה של ערב אינו מסויים לסכום המעות שנתן בשבילה, אלא משום שנתן על פיה, ואדרבה, יתכן דאף אם אמרה שיתן פחות מש"פ, שתהי' מקודשת, דהנאה שלה ש"פ הוא, וצ"ע בזה).

ב. מקודשת מדין ע"כ

פרש"י, והוא שלוחו אלא שמקדשה משלו. אולם ע' **בריטב"א** שכ' ד"מיירי בשאין הנותן שלוחו של מקדש, והיינו דאתי עלה מדין ע"כ", וכ' דלכן צריך המקדש לומר לה הר"א מקודשת לי בכסף שנתן לך פלוני. והק' **בחי' ר' שמעון** (סי' ח') על הריטב"א, דמשמע דס"ל דאם הי' שלוחו לא הי' צריך לדין ע"כ, ולמה, הרי כיון דהמקדש צריך ליתן המעות, א"כ מה מהני מה שנתן השליח משלו, הרי לכאו' דין שליחות הוא דהוי כאילו עשה המשלח המעשה, וכשם שאם המשלח הי' מקדשה בממון של אחרים לא הי' מהני, מה מהני מה שהשליח מקדשה משלו (בלא דין ע"כ). וכ' דס"ל להריטב"א, דגם בלא דין ע"כ, היינו יודעים מסברא דע"י כסף שניתן לה ע"י אחר יכולה להשתעבד לפלוני, דכיון דנעשה שעבוד אצלה, מה לי אם החסרון הוא מהמקדש או אצל אחר, הרי ממ"נ יכולה להיות משועבדת להמקדש. אלא דמ"מ הי' שייך שיהי' חסרון במעשה זה, במה שלא עשה הבעל המעשה קנין, דה"א דלענין מעשה קנין צריך שיהי' הקונה נותן הממון, ולזה חי' הפרשה של ע"כ, דבין מכח השעבוד, ובין מכח המעשה, אין חסרון במה שאחר עושהו (אבל אם הי' שלוחו של המקדש, אז הוי ממש כאילו המקדש עושה גם המעשה, דהא המעשה מתייחס אליו, וא"כ בין מכח השעבוד, ובין בדיני מעשה מהני מדין שליחות, וא"כ למה צריך לדין ע"כ). **אבל לפי רש"י, דגם בציור של ע"כ מיירי שהוא שלוחו, צ"ל שאי"ז הילפותא מע"כ, אלא דהילפותא היא הא גופא דאי"צ שיהי' חסרון ממון אצל הקונה [ומשמע מדברי הגרש"ש, דאיצ"ל דרש"י חולק וס"ל דהיכא דאינו שלוחו לא מהני מדין ע"כ, אלא דבא לבאר דאפי' היכא דשלוחו הוא צריך לדין ע"כ, ולכאו' לא משמע כן מדברי רש"י, אלא משמע דצריך להיות שלוחו, וצ"ע].**

ג. מדין עבד כנעני

פרש"י, והוא שלוחו אלא שמקדשה משלו. וכ' **הרשב"א** דצריך להיות שלוחו, דאל"כ לא מהני, משום שלא הי' ידוע דעת המקדש בשעת מעשה. והביא מה**הר"ח** דסגי בהא דארצויי ארצי קמי', וא"כ אף אם לא מינה אותו לשליח ממש, מ"מ הא סגי בהכי, וכ' הרשב"א דקרובים דברי הר"ח לדברי רש"י. אולם הביא **מבעל העיטור** דס"ל דאף אם לא מסר מודעה מקודם דרוצה בה, אבל אם אח"כ נתרצה, ג"כ מקודשת, וכ' הרשב"א שאין דבריו נראים. עוד כ' הרשב"א דאי"ז חשיב זכות מדין זכין לאדם שלא בפניו, שהרי אולי רוצה אחרת, ולא תתרצה להנשא לו כל

המשך בעמוד הבא

מראי מקומות - קידושין

דף ז. (המשך)

זמן שיש לו אחרת, וא"כ אי"ז חשיב זכות.

ה. מדין עבד כנעני

בביאור דין עבד כנעני, כ' **הקצות** (קצ"ה, ט') דמהני מדין קבלת המקנה, דהיינו דחידשה תורה דע"י קבלת הכסף של הרב, יכול הרב להקנות העבד לעצמו, גם בלא דעתו ובע"כ של העבד. ומה דבעינן דעת במתנה ובקידושין, ולא מהני בע"כ כמו בעבד כנעני, היינו משום דאין מזכין לאדם דבר בע"כ, אבל כל שאומר שניח"ל בה, לא בעינן לפרשת שליחות. אולם ע' **בחי' הגר"ח על הרמב"ם** (מלוה ה', ג', ד"ה אכן) דכ' "דנהי דדין ע"כ אינו דין שליחות וזכי' גמורה, והוא גזה"כ ודין בפנ"ע, מ"מ נראה דכיון דעיקר דינו שתהא נתינת חברו חשובה ניתנת עבורו הוא מחלות דיני שליחות וזכי'", לכן כ' דבנכרי לא יהי' שייך דין ע"כ. ולדבריו לכאו' מובן יותר למה לא מהני בע"כ של הזוכה, שהרי אין אדם עושה שליח בעל כרחו.

ה. א"כ, הו"ל נכסים שיש להם אחריות נקנין עם נכסים שאין להם אחריות

ע' **בבאר יצחק** (או"ח ד', ענף ב', ד"ה וכן מוכח) דכ' להוכיח מהה"א של הגמ' דאגב הוא קנין דאורייתא, אולם דחה דאולי לעולם דרבנן הוא, אלא דלפי הה"א היתה מקודשת מדאורייתא משום דהפקר ב"ד הפקר. עוד כ' להוכיח מהגמ' כאן דקנין אגב מהני בהפקר, דהא **הר"ן** בנדרים (ל') כ' דבקידושין האשה מפקרת עצמה אצל הבעל, וא"כ ע"כ הבעל צריך לעשות המעשה קנין. וזהו כשי' **הקצות** (ער"ה, א'), ודלא כ**הנתיבות** שם שחולק עליו וס"ל דאגב לא מהני בהפקר.

ו. וכן לענין ממונא

פרש"י, כל הציורים שהביא הגמ' לעיל נוגעים גם בממון. ומה שלא כ' אדם חשוב, כ' **הר"ן** (ג. בדפיו) משום דהגמ' מסופק' בו אפי' בקידושין, לכן לא הוי' מלתא דפסיקא, ולכן לא כתבה, אבל לדינא, דקיי"ל דמהני לקידושין, אה"נ דמהני גם לענין ממון. וע"ע בר"ן שדייק מה שהשמיט **הרמב"ם** דין עבד כנעני לענין ממונא, וכ' רק ערב. וצידד דאולי ס"ל להרמב"ם דרק בקידושין שייך דין ע"כ, משום דילפי' לה לה, אבל בממונא לא מהני, וסיים בצ"ע. והוסיף **הכסף משנה** (מכירה א', ו') דאולי הרמב"ם גרס הא דוכן לענין ממונא אצל דין ערב. וע' **בחי' רעק"א** (הובא בהוצאת פרנקל בהשמטות בסוף הל' מכירה) דהק' על הר"ן, דמבואר דס"ל שיש איזה פסוק בעבד דמהני, דמנין לו זה, הרי י"ל דמה דכתיב בתורה והפדה היינו ע"י כסף שנתן לו אחרים ע"מ שיצא בהם לחירות, אע"כ מסברא הוא, וא"כ אי"צ ג"ש, וגם פשוט דמהני בממונא. גם הק' דהג"ש לה לה לא נאמר אלא ללמוד דיני יציאה, ולא דיני קנין, והניח בקו'. וע"ע **בפני יהושע** שכ' דמה שהשמיט הרמב"ם דין דע"כ בממונא, היינו משום דלא צריך לכותבו בנוגע ממונות, דלא גרע מזכיי', או ממגו דזכי לנפשי' זכי לחברי', וא"כ ודאי מהני.

ז. וצריכא, וכו'

הק' **הקובץ שעורים** (מא), מהו הה"א לחלק בין אשה לממון, הרי קנין אשה נלמד מקנין שדה. ועוד, איך ס"ד שנקנית בקנין כל דהו, הרי צריך כסף הראוי לקנין. וביאר, ע"פ מש"כ **תוס' בכתובות** (ק"ב) דהיכא דגמר ומקנה מהני אפי' באמירה גרידא. ודבר פשוט הוא, דזה שייך רק בקנייני ממון, ולא בקידושי אשה, דודאי אינה מקודשת בדיבור גרידא. וא"כ, הי' שייך לומר כאן דבאמת אין הכסף ראוי לקנין, אלא דעכ"פ מוכח דעתו שיש לו גמירת דעת, ולכן מהני לעשות הקנין, משא"כ בקידושין [וזה יהי' הביאור בהא דאתיהיב למחילה, דהיינו דאי"צ מעשה קנין ממש, וצ"ע בזה]. וכן להיפוך, אף אם אמרי' דמקרי כסף הראוי לקנין, אולם אולי אינו הוכחה על הגמירות דעת שלו, אבל באיתתא דבכל דהו ניחא אולי שפיר יש ראי' על הגמירות דעת שלה.

ח. ה"ק, אי בעינא למינסב אחרינא נסיבנא

הביא **הרשב"א** מש"כ **הראב"ד** דלפ"ז, "איש" דכ' רחמנא בא למעט חצי עבד וחצי ב"ח, דזהו חצי איש, ולא מהני. וכ' הרשב"א דלדבריו י"ל דפי' הגמ' הוא דכיון דאשה לבי תרי לא חזיא, ע"כ הי' כוונתו לקדש חצי' ממש, וזה נתמעט מחצי אשה, משא"כ באיש, די"ל דכוונתו שיהי' יכול לישא אחרינ', אין כוונתו לקדשה לחציו, וא"כ י"ל דאין הקרא בא למעט זה. אבל הרשב"א עצמו כ' דבא הפסוק למעט היכא דאמר בפירוש לחציי ממש ולא לכולי. והק' **האבני מלואים** (ל"א, כ"ג, ד"ה אך), דלפי הראב"ד יצא דאם אמר בפירוש מקודשת לחציי שהיא מקודשת (כיון שאין מיעוט ע"ז), ואיך מהני, הא הוי קידושין שאין מסורין לביאה, דהא אתי צד פנוי שבו ומשתמש בצד אשת איש שבה, והניח בקו' (ועל הגמ' ל"ק, די"ל דעדיפא מינה פריך). וע' **בחי' הגר"ח על הש"ס** (ק"ע) שתי' בשם **ר' אליהו ברוך** דלא חשיב אשת רעהו, ולכן אפי' אם חצי שלו אינו נשוי לה, סכ"ס אי"ז אשת רעהו.

ט. ונפשטו לה קדושי בכולה

הק' **המקנה** (עמוד ב', בתוד"ה חצייך), איך מדמין אשה לבהמה, הרי בבהמה, חל הקדושה בחצי', וא"כ י"ל דממילא פשטה בכולה, אבל באשה, הרי חי' התורה דלא חל כלל, וא"כ אין שום קדושה חל שיכול להתפשט. ותי', דכיון דכל הלימוד דאינה מתקדשת לחצאין הוא מלשון הפסוק, א"כ לימא דבאמת לא משכחת חצי אשה, דמיד שחל הקדושה בחצי' נתפשט לכולה, וא"כ שוב אין מקום להמיעוט. וע"ז תי' הגמ' דכיון דאיכא דעת אחרת, א"כ היכא שאינה מתרצית אלא לחצאין, לא יהי' הקידושין חלין

המשך בעמוד הבא